

Oila va jamiyat

201 A Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston MK

№ 37 (1439) 18-SENTABR 2019-yil

Gazeta 1991-yil 1-sentabr dan chiqib boshlagan

@ollavajamiyatgazetasi_bot

Jarayon 2

"Ozon qatlami va men"

Озон — ерни устки қисмидан келадиған захарли газлардан осмонни асрайдиган қоллам экан. Агар у тешилиб қолса инсоният ҳалокатга учрайди. Шу сабаб барчамиз озон қатламини асрашимиз зарур.

Intervyu 7

Hayotimizning asosiy qahramonlari

Мустақиллигимизнинг йигирма саккиз йиллиги байрами арафасида Президентимиз Фармонига биноан Кавсар Турдиева "Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган ёшлар мураббийи" фахрий унвони билан мукофатланди.

Бола вақтининг асосий қисмини ҳам, эътиборини ҳам мультфильмга қаратади. Ҳозирги замон мультфильмларида эса кўрсатилмаётган нарсанинг ўзи йўқ. Мультфильм кўраётган бола энг зўр шумликлардан тортиб қиз боланинг кўнглини қандай олишни ҳам ўргана олади. Ёш бола тақлидчи бўлади, "қуш инида кўрганини қилади", деб бежиз айтишмаган ахир, бола кўзи билан кўрган ишни қилгиси келади, қилади ҳам.

● 6

KICHKINTOYLAR

"SEVISHNI" KIM DAN O'RGANISHYAPTI?

Синфда тор, калта юбка кийган қизлар бўлса, айниқса, юқори синфларда йигитларнинг дарсдан чалғишларига олиб келмоқда. Энг ёмони, қизлар ўзларининг бу ҳолатларини ҳис қилишмайди, кўр-кўрона кийинишади. Хўш, улар-ку ёш, катталарнинг кўзи қаёқда? Йигитлар, ҳатто кап-катта эркакнинг ҳам калта шим (шорти)-да юришлари миллий маданиятимизга зид.

● 5

AYOL MILLATNING OR-NOMUSIDIR

Ko'zgu 10

Bizga kattalar o'rnak... (mi?)

Аммо, буш вақт топдингиз дегунча, телевизордан футбол кўришингиз, ишдан келишингиз билан дам олиш учун ётоқхонага кириб кетишингиз қалбимизни ранжитади. Ахир наҳотки, бир телевизорчалик қадримиз бўлмаса деб ўйлаймиз-у, аммо сиздан хафа бўлмаймиз.

● 11

SINALMAGAN OTNING SIRTIDAN O'TILMAYDI

"BIR SOAT VAQTIMNI SPORTGA BAG'ISHLAYMAN"

● 8

TO'Y-HASHAMLAR O'TKAZISHGA OID TARTIB BUZILISHIDA AYBDOR BO'LGAN SHAXSLAR JAVOBGARLIKKA TORTILADI

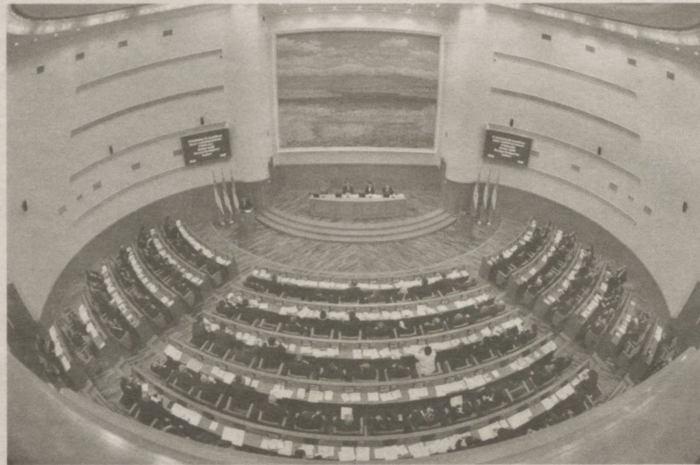
Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати ва Қонунчилик палатаси кенгашларининг қўшма мажлисида “Тўй-ҳашамлар, оилавий тантаналар, маърака ва маросимлар, марҳумларнинг хотирасига бағишланган тадбирларни ўтказиш тартиби тўғрисида”ги Низом муҳокама этилиб, ушбу масала бўйича Сенат ва Қонунчилик палатаси кенгашларининг қўшма қарори қабул қилинди.

Низомда маросимларни ўтказиш вақти, меҳмонлар сони каби жиҳатлар, маросимлар билан боғлиқ хизмат кўрсатиш соҳаси тартибга солингани ҳақида хабар берган эдик.

Эндиги масала жорий этилаётган тартибга амал қилинишидир. Бунга амал қилмаганлар учун қандай жавобгарлик бор?

Низомда оилавий тадбирларни ўтказишда жамоатчилик ва давлат назорати ўрнатилиши мустаҳкамлаб қўйилди.

Эндиликда тўй-ҳашамлар, оилавий тантаналар, маърака ва маросимлар, марҳумларнинг хотирасига бағишланган тадбирларни мувофиқлаштирувчи Республика комиссияси ва ҳудудий комиссиялар, Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари фаолиятини мувофиқлаштириш бўйича Республика кенгаши, “Нуроний” жамғармаси, Маънавият ва маърифат маркази, Хотин-қизлар кўмитаси, “Оила” илмий-амалий тадқиқот маркази, Ўзбекистон мусулмонлари идораси, Ўзбекистон ёшлар иттифоқининг ҳудудий бўлинмалари ўз ваколатла-

ри доирасида оилавий тадбирлар ўтказилиши устидан жамоатчилик назоратини амалга ошириш бўйича масъул ҳисобланади.

Маҳаллий ҳокимликлар, прокуратура, ички ишлар, солиқ ва ФХДЭ органлари оилавий тадбирларнинг қонун

ҳужжатларида белгиланган тартибда ўтказилиши устидан таъсирчан назоратни амалга оширади.

Республика комиссияси ва ҳудудий комиссиялар оилавий тадбирлар ўтказилиши устидан жамоатчилик назоратини, шунингдек, мониторингини амалга оширади. Оилавий тадбирларни ихчам, исрофгарчиликсиз ва белгиланган талаблар асосида ўтказиш бўйича

“Нуроний” жамғармаси ҳудудий бўлимлари эса оилавий тадбирларнинг ўтказилиши устидан жамоатчилик назоратини ўрнатади. Тегишли талабларга риоя этилмаган ҳолатларни муҳокама қилади. Ушбу тузилмалар ҳудудда ўтказилиши режалаштирилган ҳар бир оилавий тадбирдан хабардор бўлиб, унинг ўтказиладиган жойи, иштирокчилар сони бўйича маълумотга эга бўлиши керак.

Ички ишлар органлари оилавий тадбирларни ўтказишга оид қонун ҳужжатлари талабларига тўйхона, кафе ва рестородаларда риоя этилишини назорат қилади ҳамда ушбу талаблар бузилганлиги аниқланган ҳолатда тегишли шахсларни жавобгарликка тортиш чораларини кўради.

Тўйхона, кафе ва рестородалар маъмурияти режалаштирилаётган оилавий тадбирлар ҳақида ушбу тадбирлар ўтказилишидан камида икки кун олдин тегишли ҳудуддаги ички ишлар органига ёзма равишда хабар бериши лозим.

Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси, халқ депутатлари вилоятлар ва Тошкент шаҳар Кенгашлари оилавий тадбирларни ўтказишга оид қонун ҳужжатлари ижро этилиши устидан доимий депутатлик назоратини амалга оширади.

Низом ҳамда тегишли қонун ҳужжатлари талаблари бузилишида айбдор бўлган шахслар қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда жавобгар бўлади.

Н.АБДУРАИМОВА, ЎЗА

“OZON QATLAMI VA MEN”

mauzusida ijodiy ishlar tanlovi o'tkaziladi

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Озон бўйича котибияти 16 сентябрь-Халқаро озон қатламини муҳофаза қилиш куни ва Озон қатламини бузувчи моддалар бўйича Монреаль протоколини қабул қилинганлигининг 32 йиллигини “Озон қатламини муҳофаза қилиш бўйича 32 йиллик муваффақиятли иш” шиори остида муносиб нишонлаш ташаббусини эълон қилди.

Монреаль протоколининг самарали амалга оширилиши натижасида совутичлар, конденционерлар ва истеъмол буюмлари таркибда мавжуд бўлган озонни бузувчи кимёвий моддалардан дунё бўйича босқичма-босқич 99, % фойдаланишдан воз кечилишига эришилди.

Ўз навбатида, Ўзбекистон Республикасида ҳам Монреаль протокол талабларининг самарали бажарилиши натижасида 99,5% озон бузувчи моддалардан фойдаланишдан воз кечилди. Айниқса, 2000 йилдан буён жохон миқсидида

олиб борилаётган илғор ишлар билан бир қаторда мамлакатимиз ҳам Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Озон қатламини ҳимоя қилиш соҳасидаги шартномалар бўйича Ўзбекистон Республикасининг халқаро мажбуриятларини бажариш чора-тадбирлари тўғрисида” 2000 йил 20 январдаги қарори қабул қилингандан бошлаб, мақсадга йўналтирилган чора-тадбирларнинг амалга оширилишига

лар шу тарзда муваффақиятли амалга оширилса 2030 йилга келиб шимолий ярим шарликда, 2050 йилга келиб жанубий яримшарликда ва 2060 йилга келиб, кутб минтақаларида озон қатламининг тикланиш эҳтимоли юқори бўлиши таъкидланмоқда.

Мамлакатимизда озонни бузувчи моддалар ва таркибда улар бўлган маҳсулотларнинг Ўзбекистон Республикасига импортини ҳамда экспортини тартибга солиш бўйича қатор меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинган.

Озон қатламини муҳофаза қилиш соҳасида амалга оширилаётган барча ижобий ишлар самараси ўларок, Давлат экология кўмитаси, Ўзбекистон Хотин-қизлар кўмитаси ва БМТ Тараққиёт Дастури (БМТТД) ҳамкорлигида 16-сентябрь — Халқаро озон қатламини ҳимоя қилиш кунига бағишланган “Озон қатламини ва Мен” мавзусида ижодий ишлар танлови ўтказилди.

Танлов “Энг яхши мақола”, “Энг яхши иш”, “Энг яхши электрон плакат”, “Энг яхши расм” (3-7, 7-16, 16 ёшдан юқори) номинациялар бўйича ташкил этилди.

— Ушбу тадбирга ўзим чизган “Озон ва мен” номли суратимни олиб келдим, — дейди

асос солинди.

БМТ ТДнинг Ўзбекистондаги доимий вакили Матилда хоним Димовсканинг таъкидлашича, агарда олиб борилаётган иш-

Республика ихтисослаштирилган дизайн мактаби 8 синф ўқувчиси Мадинабону Мирсоатова. — Тўғриси айтсам озон қатламини ҳақида ҳаттоки тасавурга ҳам эга эмас эдим. Тадбирда қатнашиш давомида саволларимга жавоб олдим. Озон — ерни устки қисмидан келадиغان заҳарли газлардан осмонни асрайдиган қоплам экан. Агар у тегишли қўлсиз инсоният ҳалокатга учрайди. Шу сабаб барчамиз озон қатламини асрашимиз зарур.

Тошкент ахборот технологиялари университети 2-босқич магистранти Зилола Норова тадбир иштирокчиларига “Осмонни асра, ўзингни ҳимоя қил, озон қатламини ҳимоя қил” шиори остидаги Электрон пакетини тақдим этди.

— Осмонимиз мусаффо бўлсин, деган жумлани тез-тез ишлатамиз, — дейди З. Норова. — Уни асраш эса аввало ҳар биримизнинг инсоний бурчимиз. Агар биз заминимизни тоза асрасак озон қатламини ҳам худди соябон каби бизни ультрафинафша нурлардан асрайди.

Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари, Хотин-қизлар кўмитаси раиси Элмира Боситхонова, Давлат экология кўмитаси раисининг биринчи ўринбосари Ибратжон Каримов ва БМТ ТДнинг Ўзбекистондаги доимий вакили Матилда хоним Димовска танлов ғолиблари тақдирлашди.

Н.РАҲМОНОВА

oilavajamiyat@mail.ru

RAG'BAT MUVAFFAQIYATGA YETAKLAYDI

Пойтахтимизда «Хотин-қизлар кўмитасининг энг намунали бошланғич ташкилоти» кўриктанловининг Республика босқичи ғолибларини тақдирлаш маросими бўлиб ўтди. Унда Республика ҳайъати томонидан 9 та номинация бўйича 1, 2 ва 3 ўринларга муносиб кўрилган 119 нафар бошланғич ташкилотлар раислари иштирок этди.

Маълумки, жамоат ташкилотлари ўз позицияси ҳамда мақсадларини бошланғич ташкилотларисиз жамоатчиликка етказиб бериши осон кечмайди ва ҳар қандай тузилма ҳамда ташкилотнинг фаолият самарадорлиги унинг куйи тизимлари, айниқса, бошланғич ташкилотларнинг нечоғли фаоллигига боғлиқ бўлади.

Бугунги кунда Хотин-қизлар кўмитасининг вазирлик ҳамда идоралар, корхона ва ташкилотлар, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, ҳарбий қисмлар, таълим муассасаларида 47 мингга яқин бошланғич ташкилотлари рўйхатга олинган.

2012 йилдан буён Ўзбекистон Хотин-қизлар кўмитаси томонидан «Хотин-

қизлар кўмитасининг энг намунали бошланғич ташкилоти» кўриктанловига ўтказиб келинаётгани куйи тизим фаолиятини давр талабларига мос равишда такомиллаштириб боришга хизмат қилмоқда.

Жорий йилда танловнинг шаҳар ва

туман босқичларида 16 мингдан зиёд бошланғич ташкилотлар раислари қатнашди. Уларнинг 1 минг 237 нафари ҳудудий босқичларда иштирок этиб, энг сара 118 нафарининг ҳужжатлари Республика ҳайъатига тақдим этилди. Сентябрь ойининг 4-5 кунлари Ре-

спублика ҳайъати томонидан ишлари баҳоланган номзодлар 9 та номинация бўйича 1, 2- ва 3-ўринларга муносиб кўрилди.

Тадбирда Хотин-қизлар кўмитасининг бошланғич ташкилотлари оила, маҳалла, қишлоқ ва овулларда, ўқув муассасалари ҳамда ташкилотлар, йирик корхоналарда давлатимизнинг аёлларга оид сиёсатини тарғиб этиш, Хотин-қизлар кўмитасининг фаолияти ва позициясини, нуқтаи назарини халқимизга етказиш каби ишларда асосий суянч бўлиши таъкидланди.

Эътиборли жиҳати, тақдирлаш маросимида барча совриндорлар муносиб эътироф ва эътиборга сазовор бўлди. Ҳар бир иштирокчи Ўзбекистон Хотин-қизлар кўмитасининг дипломи ҳамда мустақиллик йилларида Хотин-қизлар кўмитаси тизимининг тамал тошини қўйган, Республика Хотин-қизлар кўмитасининг илк раиси, Ўзбекистон Халқ шоири, "Эл юрт ҳурмати" ордени соҳибаси Ҳалима Худойбердиеваннинг танланган асарлари тўплами билан тақдирланди.

Ўз мухбиримиз.

Xalqaro ekspertlar:

"O'ZBEKISTON TAJRIBASI IBRAT OLISHGA LOYIQ"

10 сентябрь куни Истанбул шаҳрида "Ҳеч ким четда қолмайди: имконияти чекланган аёллар ҳамда ёшларнинг ҳуқуқларини таъминлаш" мавзусида уч кунлик семинар ташкил этилди. ЮНФПнинг Шарқий Европа ва Марказий Осиё давлатлари бўйича минтақавий офиси томонидан уюштирилган мазкур анжуманда давлат ташкилотлари ҳамда фуқаролик жамияти вакиллари, имконияти чекланган аёллар ҳамда ёшлар ҳаётда кўп тўқнаш келадиган муаммоларни муҳокама қилишди.

Ушбу семинарда Ўзбекистон Хотин-қизлар кўмитаси раисининг биринчи ўринбосари Зулайхо Маҳкамова бошчилигидаги делегация иштирок этди.

Семинарда вакилларимиз Ўзбекистон Республикасининг яқинда кучга кирган "Хотин-қизларни таъминлаш бўйича мунозараларни ҳал қилиш тўғрисида"ги Қонуни ижросини таъминлаш механизми

тақдирлар билдирилди.

Хотин-қизларни зўравонликдан ҳимоя қилиш, жабрдийдаларга кўрсатиладиган хизматлар ҳамда ҳамкор ташкилотлар билан олиб бориладиган ишлар ҳақида аҳоли, айниқса, имконияти чекланганларнинг хабардорлигини ошириш бўйича лойиҳа тақдимоти эса йиғилганларда катта таассурот қолдирди. Халқаро экспертлар Ўзбекистоннинг бу борадаги таъминлаш имконияти ҳақидаги таъминлаш, уларнинг турли хизматлардан фойдаланиш имкониятларини янада кенгайтириш бўйича тавсиявий характерга эга бўлган чора-тадбирлар белгиланди.

Анжуман сўнгида имконияти чекланганларнинг репродуктив ҳуқуқларини таъминлаш, уларнинг турли хизматлардан фойдаланиш имкониятларини янада кенгайтириш бўйича тавсиявий характерга эга бўлган чора-тадбирлар белгиланди.

Ўзбекистон Хотин-қизлар кўмитаси Жамоатчилик ва оммавий ахборот воситалари билан алоқалар хизмати.

СТАТИСТИКА

✓ имконияти чекланган аёллар дунёдаги барча хотин-қизларнинг 19,2 фоизини ташкил қилади. Бу жаҳондаги ҳар бешинчи аёл ногиронлиги бўлган шахс, дегани;

✓ дунёда 180 — 220 миллион нафар атрофида имконияти чекланган ёш бор. Уларнинг ақсарида қисми ривожланаётган давлатларда яшайди;

✓ имконияти чекланган хотин-қизлар ва ёшлар ҳали-ҳамон оилани режалаштириш, оналик ва болаликни муҳофаза қилиш, репродуктив ҳамда жинсий саломатлик масалаларида турли-туман тўсиқларга дуч келишмоқда;

✓ стигматик дунёқараш, тақиқлар, нотўғри ёндашув ва очиқ ахборот маконининг мавжуд эмаслиги бугунги кунда ҳам имконияти чекланган инсонларнинг худди сизу биз каби яшашига тўсиқлик қилмоқда. Ва биз кучларни бирлаштирган ҳолда уларга мадад қўлини чўзишимиз керак.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузурдаги "Оила" илмий-амалий тадқиқот маркази томонидан таъсис этилган "Марказий Осиёда жамият, гендер ва оила" номли халқаро журналнинг илк сони тақдимоти бўлиб ўтди.

YANGI NASHR TAQDIMOTI

Кенг жамоатчиликка таништириш мақсадида ташкил этилган тақдимотда нашрнинг асосий вазифалари, мазмунан такомиллаштириш бўйича тавсиялар, илмий-тадқиқот муассасалари билан тизимли ҳамкорликни фаоллаштириш, шунингдек, юртимизда оила институтини мустақамлашга қаратилган давлат сиёсатига халқаро жамоатчилик эътиборини қаратиш масалалари кўрилди.

Нуфузли илмий нашрнинг бош муҳаррири "Оила" маркази директори Д. Ташмухаммедова барчани тахрир ҳайъати, жамоатчилик кенгаши, журнал олдига турган мақсад ва вазифалар билан таништирди. Журнал босма ва электрон шаклда рус ва инглиз тилларида 2019 йилда 2 марта, 2020 йилдан эса ҳар чоракда чоп этилиши режалаштирилган.

Тахририят кенгаши ва ҳайъат аъзолари мамлакатимиз-

нинг етук сиёсатчилари, парламент аъзолари, халқаро миқёсда Германия, Буюк Британия, Қозғоғистон, Канада, Қирғизистон, Россия, АҚШ, Толиқимиз, Франция, Япония, Ҳиндистон каби мамлакатларнинг кўзга кўринган олимлари, фан арбобларидан иборат.

Шуни таъкидлаш лозимки, мазкур журнал оила ва никоҳ масалаларини ёритиш бўйича биринчи фанларро нашрдири. Олий аттестация комиссияси рўйхатига киритилган журнални нафақат юртимизда балки, бутун жаҳон бўйлаб кенг тарқалиши режалаштирилган.

Ўйлаймики, ушбу халқаро журнал фақат илмий тадқиқотчилар ёки шу соҳа вакиллари учунгина эмас, балки бутун республикамиз аҳолиси учун муҳим дастуриламал бўлиб, уларнинг сеvimли нашрига айланади.

Ўз мухбиримиз

AYOL – XONADON SHAMCHIROG'I

Момоларимиз: "Қиз ўсса элнинг кўрки", — дея бежиз таъкидлашмаган. Қизи бор уйнинг остонасидан кирганингиздаёқ унинг қандай тарбия олаётганидан бохабар бўласиз. Оналаримиз бу нозик тарбиянинг ҳар бир нозик жиҳатларига жиддий эътибор қаратишган.

Афсуски, кейинги пайтларда ўқувчи қизлар томонидан содир этилаётган баъзи жиноятлар катталарни бирдек ташвишга солмоқда. Хўш, бу ҳолатларнинг содир бўлишига қандай омиллар сабабчи бўлмоқда?

Қумқўрғон туманидаги 8-умумий ўрта таълим мактабида туман хотин-қизлар

кўмитаси раиси ва "Оила" илмий-амалий маркази иштирокида "Аёл — хонадон шамчироғи" мавзусида давра суҳбати бўлиб ўтди. Унда оиланинг муқаддаслиги, эрта турмуш ва эрта туғруқнинг салбий оқибатлари борасидаги саволлар атрофида қизин мунозара юритилди. Айниқса, кейинги пайтларда ўқувчи қизлар орасида ўз жонига қасд қилиш ҳолатлари ҳам учраётганлиги ва бу масала жамиятдаги ҳар бир инсонни қизлар тарбиясидаги бўлиқлар ҳақида жиддий ўйлашга мажбур қилаётганлиги таъкидлаб ўтилди. Тадбирда ўқувчи қизларнинг ота-оналари ҳам фаол иштирок этишди.

Чорихон ҚОСИМОВ

UMUMBASHARIY DARD

yoхud Nazar Eshonqulning "Og'riq lazzati" hikoyasini o'qib

Инсоннинг бутун ҳаёти тўрт босқичдан иборат: туғилдилар, яшайдилар, азобланадилар ва ўладилар!

**Анатол Франс,
Француз адиби**

Адабиётнинг кучоғи катта, ҳиммати чексиз. Шу туғайли унинг эркатойиға айланган, ҳимматидан баҳра олиб ўзига ўхшаган саноксиз бошқа ёзарманлар каби уни ачомлаб ётган ижодкор зоти бисёр. Лекин вақт аталмиш олий ҳакам мавжуд экан, бундай эркатойлар қачондир ўз самимиёти, лаёқати ўлароқ баҳоланиб бирин-кетин санокдан тушиб қолаверади. Буни яхши ҳис этгани учундир эҳтимол, ҳақиқий истезод адабиётнинг кучоғида эркаланиб-суйкаланишни хуш кўрмайди. Аксинча, у кўп йиллардан бери ўзгармас ва мустаҳкам деб тан олинган адабий мезонлару-қолипларни, бадий тасаввур чегараларини парчалаган ҳолда адабиёт майдонига кириб келади, таъбир жоиз эса адабиётнинг ўзининг ҳам ақлини шошириб қўяди.

Ўзбек адабиётнинг улкан адибларидан бири Назар Эшонқулни ҳам биз кўркмасдан худди шундай – ўз нафаси, ўзбек адабиётида таъсир кўламига эга ёзувчи десак муболага қилмаган бўламыз. Шу боисдан унинг ижод намуналари на миллий ва на замонавий характерга эга эмас, балки умуминсоний руҳ билан ёзилган бўлиб, умумбашарий дард ила сўғорилгандир.

Менинг бу айтганларим оҳорли гап эмас, албатта. Бу гаплар мендан аввал ҳам қайсидир шаклда адабиётга нисбатан ҳам, Назар Эшонқул ижодига нисбатан ҳам қўлланилган ва ўқувчилар қулогига етиб борган. Бас, шундай экан, мен бугун адиб Назар Эшонқулнинг адабиётимизда тутган ўрни ва бошқа ижод намуналарини бир ёққа сурган ҳолда, унинг ижодига бўлган муносабатимни биргина "Оғриқ лаззати" ҳикоясидан олган таассуротларим орқали баён қилишга ҳаракат қиламан.

ПРУЖИНАСИМОН АСОС

Тезис нукта назаридан олиб қаралганда "Оғриқ лаззати" ҳикояси пружинасимон асосга қурилганга ўхшайди. Бу пружинанинг ҳар битта ҳалқаси маъно ва мантикий ғулосалардан иборат. Энг таҳсинга сазовор томони шундаки: ўқувчи мутолаа қилиш жараёнида ҳалқадан ҳалқага ўтгани сайин ундаги маъно ва моҳият кенгайди-ойдинлашади ва айна пайтда эғилади ҳамда букилади. Мана шу сабабга қўра мазкур асарга ўнлаб ракурсларда назар ташламоқ ва асарни ундан ҳам кўпроқ нукта назардан туриб шарҳламоқ мумкин.

Шундай қилиб, мен асарга аввало "рамз"ларга асосланган тамаддун адабиёти нуктаи назаридан нигоҳ ташлашни лозим топдим. Асарга бундай ҳолда нигоҳ ташланганда эса ундаги профессор ҳам, томошабин ҳам рамз ва тасвирланган оғриқнинг ўзи ҳам рамзий ифодадир. Чунки ҳар қандай жамият ва ҳар қандай тузум, истаимизми-йўқми, инсонни мана шундай азобга гирифтор этади. Ахир асримизгача бўлган даврда инсон тафаккурининг маҳсули бўлган ядровий қуроллар, инсоният уюштирган инқилобу-бардимонлар ҳаммаси ҳам одамзотни бутунлай ҳалокатга дучор

қилишга, одамзотни маҳв этиб ер юзидан бутунлай супуриб ташлашга қаратилган эмасди. Бу ҳаракатлар бир қисм одамни ҳалокатга дучор этгани ҳолда яна бир қисм одамларга саодат улашиш учун эди. Бироқ бугунги кунда нафақат гуманитар фанлар, балки аниқ фанлар ҳам шуни тасдиқлайдики: кўпчилик ўйлаганидай дунё ва инсоният қисмлардан иборат эмас, аксинча у бир бутундир! Шунинг учун инсон тузум ва миллатларга бўлиниб, ўз манфаати йўлида ўйлаб топаётган ҳалокат воситаларининг қурбони инсониятнинг ўзи бўлиб қолаверади... Демак, асарда

тасвирланган маҳқумлар – ўзининг ярасига ўзи тус себиб, ўзини ўзи азоб-укубатларга гирифтор қилаётган жамият; профессор – бу каби найранларда асосий роль ўйнайдиган зиёлилар; томошабинлар – инсониятни қовуриб, бир-бирига гиж-гижлаб, ўз этини ўзи ейишга мажбур қилаётган айрим "йўлбошчи", инқилобу-бомбардимонлар асосчилари, Камо таъбири билан айтганда "дунё ҳукмдорлари"дир. Асардаги тўртинчи маҳқум борасида ҳеч, мен бу ерда муаллиф большевиклар коммунистик партиясини назарда тутмаептимикан, деган ҳаёлга бордим. Чунки партиялар қурилишида большевиклар коммунистик партияси тўртинчи ўринда тургани бизга маълум. Боз устига асардаги "...қадим паҳлавонлардек бахтиёр қиёфасини кўриб у айнан шу лаҳзани ҳеч қайси жаннатга алмаштирмайди, уни ҳеч қайси пайғамбар, ҳеч қайси муқаддас китоб бу лаззатдан маҳрум эта олмайди деб ўйлардингиз" қабилидаги сўзлар, қолаверса, тўртинчи маҳқум ўлим топгандан кейин ҳам бу заминда қолмай, ўзга бир заминда – лаззат оламида қолгани мени шундай ўйлашга мажбур этади. Ахир 72 йил ҳокимият тепасида турган коммунистлар партиясининг асл башараси очи-

либ, ҳокимиятдан қулаганидан кейин ҳам бу партиянинг хайрихоҳлари ўз гоёларига бўлган маҳқумликдан кечмасдан, ўша тузим ва ўша жамиятни ёқлаб, яшаб ўтганлари ҳеч кимга сир эмас...

Асарни мутолаа қилар эканман, ҳар бир жумла, ҳар битта ҳодисада муаллифнинг заҳарханда табассуми, гўё аслида йиғига айланиб отилиб чиқиши керак бўлган-у, аммо қорачиқларида бўлос бўлиб қотиб қолган киновий нигоҳи мени таъқиб эта борди. Тасаввуримда муаллифнинг бу заҳарханда, аччиқ кинояга йўрилган нигоҳи бутун инсониятнинг асрлар оша яшаб келган шу бугунги ҳаётигача довр боқиб турганга ўхшарди. Ўзимча инсониятнинг ўз этини ўзи шилиб лаззат олаётганига, ўз-ўзини азоблашнинг янгидан янги усулларини ижод этаётганига ўтмиш ва бугундан таққослар ахтарар эканман, мен бамисоли саволлар гирдобига тушиб чирпирак бўлаётганга ўхшаб қолдим. Энг ачинарлиси шунда эдики, бу саволларга жавоб топишга қанчалик уринсам ўзим инсониятнинг қотили деб билган ёки аксинча ўзим инсониятнинг раҳнамоси деб ҳисоблаган айрим кишилар, керак бўлса ота-боболарим ҳақидаги тасаввурларим ҳам шунчалик ўзгариб борарди. Ҳа, асар мутолааси жараёнида кўнглимда туғилаётган бу савол ва иштибоҳларнинг тугал жавоби

қандай яратик мукамал эмас. "Оғриқ лаззати" ҳикоясини ҳам китобхон, ҳам адабий тадқиқотчи сифатида шарҳлашга уринар эканман, шу ўринда кичик бир камчиликини-да сезгандай бўламан. Ахир адабиётни яхши тушунадиган ҳар битта одамга шу нарса маълум: бадий асарда олиб келган оҳанрабодан ҳар қандай ҳақиқати билан ҳисоблашиши, керак бўлса унга эргашиши шарт. Мисол тариқасида келтиришим мумкинки, Габриэл Маркеснинг "Ёлғизликнинг юз йили" асарида лўли Мелкадес олиб келган оҳанрабодан ҳар қандай ўқувчи хайратга тушади. Ёки бўлмаса Маркес ўз асарида "Полковник Арелиано Буендия 32 марта исён кўтарди ва 32 марта ҳам мағлуб бўлди, 4 марта суиқасддан, 72 марта пистирмалардан омон қолди..." деб ёзган бўлса, биз асар давомида бу суиқасд ва пистирмаларнинг ҳаммасидан хабардор бўлишимиз мумкин. Асардаги Макондага қираб келган лўлилар, оҳанграбо ва албатта полковник Арелиано Буендиянинг ҳаётидаги таққослар ҳам бу бир рамз, лекин булар бари бизга реаллик бўлиб туолади ва ҳаёт ҳақиқатига ҳеч қандай путур етказмайди. Шу жиҳатдан олиб қаралганда эса дунё адабиётидаги "изм"ларни яхши тушунамайдиган, яъни "символ"ларни қабул қила олмайдиган кўп сонли

НАЗАР ЭШОНҚУЛ ОҒРИҚ ЛАЗЗАТИ "ҚОРА КИТОБ"ДАГИ ТАГИГА ЧИЗИБ ЎҚИЛАДИГАН САТРЛАР

www.kh-davron.uz

ё буткул қайта тирилмоқ ё батамом маънавий ўлим билан тенг эди, назаримда!

ТАСКИН

Бироқ мен бекорга ушбу битигим ибтидоида француз адиби ва адабий танқидчиси Анатол Франснинг инсон ҳаётга келиб босиб ўтиши муқаррар бўлган тўрт босқич ҳақидаги фикрини эслаб ўтган эмасман. Ахир ер куррасини инсонга яшаш учун замин этиб белгилаган Буюк Яратувчининг ўзи ҳам қодир зот бўла туриб бандаси учун ҳамма нарсани яратиб бермади. Аксинча, кўпгина нарсани бандасининг ўзи яратишини, бу йўлда меҳнат қилишини... ҳамда... азоб чекишини ирода қилди. Демак, асарга бошқа бир томонлама қаралганда инсон ҳаётининг ўзи азобланишдан, оғриқ лаззатини тотиб, бу азобни севиб ва уни бошқалар билан бўлишиб яшашдан иборат экан. Тузум ва жамиятнинг номукамал қоидаларга кўз юмиб асарни ундан-да чуқурроқ позицияда таҳлил қилишга уринсак, Назар Эшонқулнинг "Оғриқ лаззати" ҳикоясини бани башар қисматидаги ўзгартариб бўлмас қонун, инсоният учун олдиндан ўқилган ҳукми олий деб баҳоламоқ ҳам хато бўлмайди. Яъни, яшаб асли – оғриқ лаззати эмасми?

КИЧИК БИР ЭЪТИРОЗ...

Инсон қўли билан яратилган ҳеч

анъанавий китобхонлар учун "Оғриқ лаззати" ҳикоясида тасвирланган воқеалар мантиққа – ҳаёт ҳақиқатига зиддир. Асардаги ифода қанчаласак жонли, жумлалар девори қанчалик пухта бўлмасин, ундан биргина шу "рамз" тушунчасини олиб ташласак, ҳикоядаги ўзини азоблаш эвазига томоша кўрсатадиган маҳқумлар ҳам, томошабин, профессор ҳам ёлғон-яшиқ, тўқима образларга айланиб қолади ҳамда бирор ўқувчи асар воқеаларини ҳаётий ҳодиса сифатида қабул қила олмайди. Агарда муаллиф асар воқеаларини туш сифатида берган тақдирда ёки адабиётдан кўп синалган усуллардан биттаси: телба ё соғ одамлиги номаълум бирор кимсаннинг қолдириб кетган дафтаридида битиклар қабилида берган бўлганда, менимча гоё билан бирга реаллиқни, ҳаёт ҳақиқатини ҳам сақланиб қолган бўлур эди...

Сўзим охирида яна бир бор айтиб ўтишни лозим кўраманки, нима бўлганда ҳам бугунги ўзбек адабиётимизда Назар Эшонқул ўзининг мустаҳкам ўрнига эга ҳамда унинг асарлари ичида "Оғриқ лаззати" ҳикояси ҳам ўқувчи қайта-қайта мутолаа қилиб ички дунёсини бойитишга арийдиган асардир.

Байрам АЛИ

AYOL MILLATNING OR-NOMUSIDIR

("Libosda millat yuzi nomoyon" maqolasini o'qib...)

Ижтимоий ҳаётимиздаги долзарб мавзуларни кўтариши, миллат тараққиёти учун қайғуришга чорловчи лойиҳалари туфайли "Оила ва жамият" газетаси нафақат хотин-қизлар, балки кенг оманнинг, айниқса, зиёлиларнинг эътиборидаги нашр бўлиб келган. Газетанинг жорий йил 21-августдаги 30-сонида куюнчак журналист Хадичахон Каримованинг юқоридаги сарлавҳали мақоласи фикримизга далилдир. Ўзбек қиз-аёлларининг кийиниш маданияти ҳақида қайғуриб ёзилган ушбу мақола Фарғона вилояти Қўштепа туманидаги 1-ИДУМИ педагогик жамоаси ўртасида қизгин муҳокама этилди, ундаги мулоҳазалар аслида барча муаллимларнинг дилидаги гаплар бўлиб чиқди.

Дарҳақиқат, миллатни таназулгга етакловчи асосий омиллардан бири бу халқнинг ўзлгини, ўз маданиятини унутишидир. Бугун баъзи бир "замонавий" ёшларимизнинг кийиниш маданиятида акс этаётган қусурлар ана шу ҳалокат нишонлари десак, адашмаймиз. Бу борада ўғил-қизларимизга биз катталар тўғри йўл кўрсатишимиз, ўз ҳолларига ташлаб қўймаслигимиз керак. Мақолага муносабат сифатида устозларнинг айрим фикр ва тақлифларини газетая йўллашни жоиз деб билдик.

Кимёхон Олимова, она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси:

— Аёл — миллатнинг ор-номуси. Шундай экан, у ўзини муносиб тутиши, шаънини асраши керак. Бугунги қизларнинг очик-сочик кийинишига қараб келажакимиздан хавотирланишимиз ҳам шундан. Мактаб-интернатимиз аёллари мақолада илгари сурилган фикрларга тўлиқ қўшилмади, муаллиф айни кўнглимиздаги оғриққа малҳам излабди. Либосга алоҳида эътибор қаратишимиз, ёшларда миллий руҳни шакллантиришимиз, бу масалада яқдиллик билан иш олиб боришимиз керак, токи айрилган гаплар гаплигича қолиб кетмасин, амалда татбиқ этилсин. Шу ўринда эркакларимизнинг кийинишлари ҳам рисоладагидек эмаслигини таъкидлашни истардим. Тор ёки калта шимлар, очик рангдаги гулли кўйлақлар ўзбек йигитларига асло хос эмас. Қадриятларимизга мутлақо зид бундай одатларга қарши жиддий курашиш пайти келди!

Холидахон Усмонова, математика фани ўқитувчиси:

— Ҳаёси ўқининг чиройи йўқдир, дейди донолар. Зеро, ибо-ҳаё қандай қимматбаҳо либосдан кўра инсонга

зеб беради. Ҳозирги қизларимиз, аёлларимизнинг кийиниш маданиятида айнан шу хислат — ўзбекона ҳаё етишмаётганлиги, афсуски, ҳақиқат. Мақолани ўқир эканмиз, бу масала ҳаммамизнинг дилимизни хира қилаётганини ҳис қилдик. Биз муассасамиз йигит-қизларининг кийиниши бўйича анча қаттиққўллик қилиб, тор ва калта либослар билан курашиб келганмиз. Лекин мактабни битириб, бошқа муҳитга ўтган айрим қизларимиз таниб бўлмас даражада ўзгариб кетганини кўрдик. Демак, тарбияда бўш бўғинимиз бор. Ўйлайманки, бу масалага жамиятнинг ҳар бир бўғини — боғча, мактаб, олий ўқув юртлири, маҳалла, жамоатчилик ташкилотлари бирдек жиддий қарасагина натижа бўлади.

Нодиржон Бакиржонов, она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси:

— Ҳар қандай иллатнинг манбаи бўлади. Ана ўша манбани йўқ қилмагунча, иллатдан қутулиб бўлмайди. Очик-сочик кийинишда ёшларимизга "юлдуз" даражасига чиққан катталар "ўрнатилган" бўлаётгани бор гап: йигитлар Мессига тақлидан соқол қўйса, қизлар турк актрисаларига монанд калта кўйлақ кийапти (бу ҳолат ҳатто ёши катталарда ҳам кузатилмоқда). Аёлларимизнинг қарши телевизор вақтисиди, сериал томоша қилиб исроф

Шу ўринда эркакларимизнинг кийинишлари ҳам рисоладагидек эмаслигини таъкидлашни истардим. Тор ёки калта шимлар, очик рангдаги гулли кўйлақлар ўзбек йигитларига асло хос эмас.

бўляпти, китоб ёки газета ўқийдиганлари кам. Демак, уларга телевидение орқали таъсир кўрсатиш керак. Кўрсатувларни миллийлаштириш, экрандагиларнинг кийиниш маданияти бўйича қатъий мезонларни жорий этиш керак. Бу ўринда хотин-қизлар кўмитаси томонидан ташаббус бўлиши жуда муҳимдир.

Жаҳонгир Пирназаров, тарих фани ўқитувчиси:

— Қаламга олинган мавзуюримга тегиб ўтди десам, ёлгон бўлмайди. Негаки, жамиятимизда кийиниш маданияти шаклланмаганлиги қанчалар катта муаммоларга сабаб бўлишини шахсан ўз бошимдан ўтказиб билганман. Яратганнинг изни билан ўн беш йил деганда фарзандли бўлганмиз. Унгача ўтган даврда эса борманган шифокоримиз, кўрмаган чорамиз қолмаган. Шифокорларнинг айтишича, очик-сочик кийинишнинг бепуштлиқка бевосита алоқаси бор экан... Тафсилотларга тўхталиб ўтирмайман, бу масаланинг қанчалар жиддийлигини бошқалар, айниқса, ёшлар билсин учун маълум қиялпман. Мақолани ўқигач хулоса қилдимки, янада чуқур ўйлаб, тарих фани ўқитувчиси сифатида бугунги кийиниш маданияти жамиятимизда нохуш оқибатларга олиб келиши мумкинлиги, демократиянинг моҳияти ҳамма билганича иш тутишдан иборат эмаслигини аниқлашим кераклигини ҳис қилдим.

Низомжон Рахимов, кимё фани ўқитувчиси:

— Ўғил-қизлар билан ишлар эканмиз, очик-сочик кийинишнинг болалар одоб-ахлоқига, хулқига салбий таъсирини доимий кузатиб турибмиз. Биргина мисол: синфда тор, калта юбка кийган қизлар бўлса, айниқса, юқори синфлардан йигитларнинг дарсдан чалғишларига олиб қилишмайди, кўр-кўрона кийинишади. Хўш, улар-ку ёш, катталарнинг кўзи қаёқда? Йигитлар, ҳатто кап-катта эркакнинг ҳам калта шим (шорти)

да юришлари миллий маданиятимизга зид. Шундай экан, ушбу муаммолар маҳорат билан таҳлил қилинган мазкур мақола жамоат ташкилотларида, ўқув муассасаларида ўқиб-ўрганилиши керак, деган фикрдаман.

Шоирахон Усмонова, ҳамшира:

— Мақолани ўқиб, яқинда йўлда бўлган бир воқеа ёдимга тушди. Ёшигина қиз биз утирган "Дамас" автомашинасини тўхтатди. Аммо юбкасининг торлигидан уч-тўрт марта уриниб, зўрға чиқиб олди. Уни изза қилишни истамасак-да, шу ернинг ўзида муносабат билдирдик. Қиз хижолат бўлиб, албатта, тўғри хулоса чиқаришини айтди. Унинг жавобидан кўнглимиз тўлди. Ёшларимиз ақлли, билими, ўз вақтида тушунтиришни билсақ, жим қараб турмасак бўлгани.

Хулоса ўрнида айтиш керакки, тарбиянинг боши оилада. Агар ота-оналар тарбияни мукамал бера олсалар, бу фарзанд учун бир умрга етади. Келинг, тарбияни ўзимиздан бошлайлик. Ёшларга ибрат бўлиб, ортимиздан эргаштирайлик. Миллатимиз юзи бўлмиш либос ўзбегимиз шаънини юксалтиришга хизмат қилсин.

Педагоглар фикрларини ёзиб олганлар:

Юсуфжон РОЗИҚОВ, илмий бўлим мудири, халқ таълими аълочиси. Мастурахон СОДИҚОВА, она тили ва адабиёт фани ўқитувчиси.

дон отиб кулган Мақсуд ака кўзимга жуда хунук кўриниб кетди. Ахир, ота-оналарнинг ўзи шундай гаплар билан фарзандларининг хаёлларини бўлишса, яхши кўришга дават этишса, боланинг фикри қаёққа қараб ўссин?

Совга бераётган болажоннинг кулгуси, ўзини тутиши одами уйга толдиради. Ҳали 3 ёшга кириб улгурмаган бола бу каби мимикалар билан кулиши... Ҳайрон қолсан киши...

**МУЛЬТФИЛЬМ
ҚАҲРАМОНЛАРИГА ТАҚЛИД
ҚИЛАДИ**

Кўшнимиз Нихола опа 4 яшар ўғлининг қилиқларини доим кулиб айтиб берарди. нимагадир бу сафар бошқача бўлди:

– Муҳаммадалининг бир қилиқлари чиққан, қаёқдан ўрганган бу ишларни деб ҳайрон қоламан. Ойижон, сизни ёвуз кимсалардан кутқарман деб қиличини ўйнатадиган кейин мен энди сизни ҳалоскорингизман, мендан бўса олишингиз керак, деса бўладими... Юзидан ўлиб кўйсам, бўса юздан олинмайди деб туриб олса бўладими. Жаҳлим чиқиб орқасига бир урдим, сен қаёқдан оляпсан бу гапларни дея койган бўлдим (уни ёшида бу нарсаларни билиш яхши эмаслигини тушунтирдим). Бироз чўчиб ҳам қолдим, болам ҳали эсини танимасидан бўса

**“КИЧКИНТОЙ ВА
ҚИЗАЛОҚ УЧРА-
ШУВДА...”**

Кичкинтойларга севишни ўргатаётган яна бир омил дея телевизорда мунтазам кўйиб борилаётган реклама роликларни кўрсатиш мумкин.

КИЧКИНТОЙЛАР

“SEVISHNI” KIM DAN O‘RGANISHYAPTI?

Бугун ҳаётимизда бўлаётган яхши, ёмон ишларнинг ҳаммасига замонни айбдор қиладиган замонда яшаймиз. Ҳа, тўғри (баъзи) қизларимизда иб-о-ҳаё йўқолиб кетаётганига ҳам, (баъзи) йигитларимизда ор-номус камайиб кетаётганига ҳам, (баъзи) оналаримиз гап-гаштакдан ортмай қолганига ҳам, (баъзи) дадаларимиз пул топиб ёмон йўللарга кириб кетаётганига ҳам замон айбдор...

Ҳозирги замоннинг ёш болалари ҳам жуда бошқача, катталар зўрга тушунадиган сенсор телефонларнинг у ёғидан кириб, бу ёғидан чиқади, худди артистлардек кийимни танлаб кийишади, оғизларидан чиқаётган гап-сўзларинику айтмас ҳам бўлади. Бугуннинг жажжи кичкинтойлари ҳаттоки севишни ҳам билишади. Ҳайрон қолмаяпсиз, тўғри-да ҳайрон бўладиган ҳолат эмасдир, балки. Ҳали ўзлигини яхши танимайдиган кичкинтойларга “яхши кўришни” ким кўйибди..?

**“УНИ ОЙИМ
ТАНЛАГАНЛАР...”**

Ҳали хануз эсимда, ўшанда алиф-бо байрамимиз эди, қизалоқлар ҳам, йигитлар ҳам байрамона либосларда, бежирим соч турмакларда бир-биридан чиройли кўринарди. Байрамимиз бошланиш арафасида, ҳамма ота-оналар фарзандлари билан овора, бир вақт Нодир исмли синфдошимнинг ойиси Динора исмли қизимизга қараб: “Бунча чиройли, бунча ёқимтой қиз бўлмасангиз, сизни ўзим келин қиламан”, деди. Энди биринчи синфни тугатиш арафасида турган гўдак келинликни тушуниб етармиди. Қизча ҳам кўйлақларини тўриглаётган онасига қараб кулиб кўйди. Онасига Динора ёққанини эшитган Нодир эса, шу қизга уйланарканман энди деган хаёл билан кейинчалик унга хат ёзиб дил изҳор қилган. Умрида бунақа хат кўрмаган қиз йиғлаган, хат мактаб директорининг қўлига бориб тушгач катта машаага айланиб кетди. Нодир ўзини оқлаши кераклигини билгач, “Уни ойим танлаганлар, мен унга уйланаман”, деб қўя қолди.

**“ДИЛБАРНИ ЯХШИ
КЎРСАНМИ,
ШОҲСАНАМНИИ..?”**

Маҳалламиздаги Мақсуд ака 4 ёшли ўғли Асадбекни боғчадан олиб қайтаётган экан. Кутилмаганда уларнинг суҳбатини эшитиб қолдим. “Қани,

ўғлим, боғчада нима гаплар бўляпти? Боғча онанг уришмаяптими? Шўхлик қилмаяпсанми?” дея сўроққа тутиб бошлаган Мақсуд аканинг кейинги саволи қизлар (яъни хали ақлини танимаган жажжи қизалоқлар) ҳақида бўлди:

- Гуруҳингда чиройли қизлар кўпми?
- Ҳа, кўп...
- Исмлари нима экан ўша қизларни?
- Д и л б а р ,
Шоҳсанам
- Қайси бири кўпроқ ёқади, Дилбарми Шоҳсанамми?
- Иккаласи ҳам чиройли, менга олма, шоколад беришади...
- Ўша вақтда “Ҳа, ота ўғил” дея хан-

Ҳозирги замон мультфильмларида эса кўрсатилмаётган нарсанинг ўзи йўқ. Мультфильм кўраётган бола энг зўр шумликлардан тортиб қиз боланинг кўнглини қандай олишни ҳам ўргана олади.

Қунининг деярли ярмини телевизор қаршида ўтказадиган болажонлар тарбиянинг 3 дан бир фоизини ҳам телевизордан олишади. Мана,

“Лалаку” памперсининг рекламасини олайлик, икита жажжи болакай кечки овқат учрашувда, вино ичиладиган рюмкада сут ичишади (прикол қилиш мақсадида қилинган маълум, лекин бу реклама фақат катталар учунгина кулгили бўлиши мумкин, кичкинтойлар жиддий қабул қилмасликларига кимдир кафолат бера оладими?). Реклама сўнггида эса романтик кечада бериладиган никоҳ узуги ўрнида памперс.

нималигини билса...

Бола вақтининг асосий қисмини ҳам, эътиборини ҳам мультфильмга қаратади. Ҳозирги замон мультфильмларида эса кўрсатилмаётган нарсанинг ўзи йўқ. Мультфильм кўраётган бола энг зўр шумликлардан тортиб қиз боланинг кўнглини қандай олишни ҳам ўргана олади. Ёш бола тақлидчи бўлади, “куш индида кўрганни қилади” деб бежиз айтишмаган ахир, бола кўзи билан кўрган ишни қилгиси келади, қилади ҳам.

**“МЕН СИЗНИ СЕВАМАН”
ДЕЙДИ**

– Менинг болаларим кичкиналигиндан уятчан бўлишган. Қизлар ҳақида ўйлаш уёқда турсин, улар ҳақида гапиришмаган ҳам, – дейди Санобар Ҳамзаева. – Аввал замон бошқача бўлган-да, ҳозир эса акси... 4-5 ёшли навараларим уялмай боғчасидаги қизчалар ҳақида гапириб ўтиришади. “Севаман” дейишни билишади, севишни билишади. Замон таъсири биланми севиш туйғусининг моҳияти ўзгариб кетаяпти. Эсини танимаган болалар биттасини чиройли либосига қараб, яна бирини соч турмагига қараб ёқтириб қолишади ва “севаман” дейишади. Орадан вақтлар ўтиб туйғунинг моҳиятини англаганда эса кеч бўлиши мумкин.

Камола Мухамеджанова, болалар психологи:

– Ҳозир чучук тиллари билан “Мен сизни севаман” деяётган кичкинтойларимиз севги нималигини билмаслиги барчамизга ҳам кундек равшан. Бола тақлидчи бўлади, айниқса 3-4 ёшлар оралигидаги болалар кўзлари билан кўрган ҳаракатларини албатта қилиб кўришга интилишади. Бу ҳолат оиладаги муҳитга ҳам боғлиқ. Ҳозирги ёш оилаларда уялиш деган нарсалар йўқолиб кетаяпти, борган сари замонавийлашиб кетаётган ота-оналар фарзандларини олдида қўл ушлашибми, кўз уриштиришиб, кулишиб ўтираверади, ваҳоланки бу жараённинг ҳар нуқтаси боланинг эътиборидан четда қолмайди. Шундан кейин болада катталар қиляптими мен ҳам қилишим мумкин экан деган тушунча шаклланади.

Шундай экан, оналаримиз тарбия бераётганда болажонлар қиляётган қилиқларига ҳам, айтаётган гапларига ҳам жиддий эътибор беришса. Ёмон одатларни нима учун ёмонлигини уқтиришса, яхши бўларди.

**Василабону ҲАБИБУЛЛАЕВА,
“Оила ва жамият” муҳбири.**

Kavsar TURDIYEVA

“O‘zbekiston Respublikasida xizmat ko‘rsatgan yoshlar murabbiyi”

HAYOTIMIZNING ASOSIY QAHRAMONLARI

Мустақиллигимизнинг йигирма саккиз йиллиги байрами арафасида Президентимиз Фармонига биноан Кавсар Турдиева “Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган ёшлар мураббийи” фахрий унвони билан мукофотланди. Шу муносабат билан Ўзбекистон Ёзувчилар уюشمаси аъзоси, “Шухрат” медални соҳибаси, таниқли болалар шоираси Кавсар ТУРДИЕВА билан суҳбатлашдик.

Шоира билан суҳбатимиз бадий адабиётнинг болалар маънавий камолотидаги аҳамиятидан бошланди.

– Болалар адабиётининг ёш авлод тарбиясига таъсири, шубҳасиз, каттадир. Айниқса, энг кичик ёшдагилар учун шеърят жанрларидаги асарлар болалар онгига осон етиб бориши, тез эсида қолиши, шунингдек, ёш авлоднинг баркамол қилиб тарбиялашдаги асосий воситалардан биридир. Ҳар қайси шеър болалар адабиётининг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ўқувчилар ёши ва болалар шеърятининг талабидан келиб чиқиб ёритилади. Бугунги кун болалар адабиёти, китобхонликка ва умуман ижод аҳлига бўлган эътиборга бағишланган Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг “Китоб маҳсулотларини чоп этиш ва тарқатиш тизимини ривожлантириш тўғрисида”ги фармойишларидан кейин бизнинг соҳа анча жонланди, деса муболага бўлмайди. Тўғри, аввал ҳам фидойи болалар ижодкорлари ўз ижод намуналарини яратишдан асло чарчамас эдилар. Шулар жумласига мен истеъдодли болалар ёзувчиси, шоғирдим Муаззам Иброҳимовани киритишим мумкин. Муаззамнинг ҳикоялари, қиссалари, шеърлари ва умуман ижодиди ҳеч кимга ўхшамаган ўз йўли бор. Муаззамдаги оригиналлик, фантазия сюжетдаги тезкор ҳаракатлар қоришмаси миллийлик билан биргаликда ўзгача бир оламни кашф этади. Мен шундай истеъдодли ижодкоримизни Ўзбекистон Ёзувчилар уюشمаси аъзоси сифатида қиришни хоҳлар эдим. Шунингдек, Замира Иброҳимова, Равшан Исоқов каби болалар адабиётига меҳнати синган ижодкорларимиз ҳам ҳануз Ўзбекистон Ёзувчилар уюشمаси аъзоси эмас. Болалар адабиётида қалам тебратётган кўпгина ижодкорлар қаторида Муҳаббат Ҳамидованинг “Фирдавснинг саргузаштлари” туркум ҳикоялари, таниқли шоира Зулфия Мўминованинг “Юмшоқой типратиканча” туркум ҳикоялари болалар адабиётининг хазинасига салмоқли ҳисса бўлиб қўшилди. Болалар шеърятини самарали ижод қилаётган шоирларимиз билан бир қаторда ОрифТўхташ, Фахриддин Ҳайитларнинг ижоди таҳсинга сазовор.

– Бугунги болаларни мўъжизаларга ишонтириш қийин. Шундай экан, уларни эртақлар, шеърлар билан тарбиялай оламизми?

– Ижодкор ҳам устоз, ҳам руҳшунос, ҳам болакайнинг энг яқин киши сифатида унга ҳаёт сабоқларини беради. Ушбу сабоқлар гоҳида кичик бир лавҳа, бирор реал ё

файритабиий воқеа, тавсиф бўлишига қарамай ҳар бирида “тарбия” номли сўз орқали акс этади. Аммо бу тарбияни болаларга гуё дармондоридай устини ширинлик билан ўраб бериш керак. Айнан шу ширинликни қандай яратиш ҳақида болалар ижодкор-

лари яхшигина бош қотирадилар. Бу образлилик, бу шакл, бу услуб, қаҳрамонлар диалогларининг ўзига хослиги хуллас барча-барчаси биргина бадийят сўзи билан бирлашади. Болаларга асар ёзишда айнан шу томонларига диққат-эътибор бериш зарур деб ўйлайман. Бу ҳаётнинг энг етакчи қаҳрамонлари эса болалар. Фақат болалар ёзувчиси ўша мавзунинг ҳаётдан қирқиб олиб, унга ишлов берса бўлгани. Бу соҳада эса ҳамма ўз истеъдоди, меҳнатига ва маҳоратига таянади. Тўғри, ҳозир болалар интернет оламига шўнғиб кетган. Лекин биз уларнинг босма адабиётга меҳрини уйғотишимиз даркор.

– Айтинг-чи, болалар оламига кира олишнинг сири нимада?

– Бунинг сири оддий. Болалар дунёсига бола бўлиб кирмоқ, улар билан ўз тенгдошларидек суҳбатлашмоқ керак. Агар у салтанатга катта инсон сифатида қадам қўйсангиз сизни қабул қилиши қийин кечади. Ҳақиқатан ҳам болаликнинг бегубор олами бир қарашдагина оддий ва содда кўринади. Аслида болалар учун ижод қилиш бу болалик дунёсини тарқ этмаслик ва эта олмаслиқдир.

Тезкор ва ўзгарувчан замонадан орда қолмасликка интилиш зарур. Одам-

зотнинг, жумладан, болажонларнинг феъли, оруз-истаклари замона билан оҳангдошлиқда ўзгариб бораверади. Тараққийнинг асосий омили - янгилик. Мен эски анъанавийликларнинг энг гўзал қирраларига таянган, уларни ҳурматлаган ҳолда, болалар шеърятига кўпроқ янги ҳаво қўшиш тарафдорлариданман. Қолаверса, болалар олами худди эртақдагидек, қўлингизда “Сеҳрли таёқча” бўлиши даркор. Бу таёқча асло оддий таёқча айланмаслиги лозим.

Бундан ташқари, болалар адабиётининг ўз хусусиятлари бор. Бу китобхон ёшини ҳисобга олиш, уларнинг табиатидан келиб чиқшидир. Айнан шу хусусиятдаги бадий пухта асарлар болаларни ўзига ром қилади ва ижодкорни ҳақиқий сеҳрарга айлантириб қўяди. Улар нафақат болаларни, балки катталарнинг ҳам диққатини тортади.

– Болалар адабиётига кириб келаётган ижодкорларни устозлар

тўғри йўлга йўналтира оляпти, деб ўйлайсизми?

– Албатта, тўғри йўлга йўналтиришга устозлар доим ҳаракат қилишади. Фақат ўша шоғирдлар яъни, ёш ижодкорларимиз 1-2 та кичкина шеърли тўпламларини чиқариб олиб, ҳаволаниб кетишмас. Баъзи шундай ёш ижодкорларни биламан, ўзини “даҳо” санашади. Лекин биз устозлар улардан асло ҳафа бўлмаймиз. Улар ўз йўлларини, йўналишини топа олса, четдан кузатиб бундан фақат хурсанд қилишади. Менинг шоғирдларим асосан ўзим дарс бераётган Тошкент давлат педиатрия тиббиёт институтидадир. Яқинда институтида талабаларига “Бадий адабиётда тиббиёт” танлов соатларини ректоримиз ва ўқув бўлими ёрдамида ташкиллаштирдик. Бундай дарс соатлари ҳали бирон бир олийгоҳда йўқ. Ўзбек ва жаҳон адабиётида тиббиётга оид асарлар талайгина. Илк дарсимизни буюк бобомиз Абу Али ибн Синонинг асарларидан бошладик. Талабаларга бу жуда қизиқарли бўлди. Ҳам тиббий, ҳам маънавий, ҳам бадий тушунчалари кенгайди. Бизда таҳсил олаётган талабаларнинг ҳаммаси ҳам ижодкор эмасдир, лекин бу уларни адабиётга яқинлаштиришнинг бир йўли, ҳолос.

– Кўпинча болалар даврасида бўласиз, улар орасида ота-онаси ажрашган ёки болалар уйда тарбияланаётганлари билан ҳам суҳбатлашасиз. Бундай болаларнинг тақдирини сизнинг руҳиятингизга қандай таъсир кўрсатади?

– Бундай давраларга кириш жуда оғир. Кўпинча болалар уйига ижодий учрашувларга қақришади. Ижодкорнинг туҳфаси нима, албатта китоблар. Китобларим билан бораман. Уларнинг ёнида ўзимни бардам тутишга ҳаракат қиламан. Бунақа болажонларга ачинаш кўзи билан қараш керак эмас, аксинча далда, суянч бўлишимиз лозим. Йиқилган инсоннинг оёққа қайта тура олишига, ночор одам ҳам меҳнати, билими орқали бир кун роҳатга етишини мисоллар, ривоятлар, тажрибаларимдан кўрган кеңирларимни келтириб, уларни ҳаётга бўлган қизиқишини орттиришга ҳаракат қиламан. Лекин улар орасидан узоқлашганим сари юрагимни маҳзунлик чулғаб олаверади. Шулардан таъсирланиб, Маҳмуд Тўйчиев билан биргаликда “Катта ойи” номли бадий фильм сценарийсини ёздик. Фильмда меҳрибонлик уйи тарбияланувчиларининг ҳаёти тасвирланган. “Катта Ойи” катта экранларга чиққач, барчага манзур келди. Болажонлардан кўплай мактублар олдим.

– Ижтимоий тармоқлардан фойдаланасизми?

“Телеграмм”дан фойдаланаман. Facebookни ҳам кузатиб бораман. Бирок фаол эмасман. Гуруҳлардаги ижодкорларнинг ижод намуналарини кузатиб бориш учун яхши имкон ижтимоий тармоқлардир. Баъзан аёлларнинг тақрирларини, хўрлангани акс этган видео, хабарларни кўриб, ўқиб дилим хиралашади. Айрим аёлларимизнинг қилаётган ишларидан эса ёки ушлайсан киши. Бизни Аллоҳ нозик ниҳол қилиб яратган. Шундай экан, аёлларга хос бўлган назокатимизни унутмайлик.

Чарос ДҮСТМАТОВА суҳбатлашди.

Морган Фримен 1937 йилнинг 1 июнида Америкада туғилган. Онаси Мейми Эдна фаррош, отаси Морган Портфилд Фриман саргарош бўлиб ишлаган. Аммо отаси оилага деярли даромад келтирмагани боис келиб чиқувчи молиявий қийинчиликлар оилани яхшироқ тақдирни излашга мажбур қилди. Иқтисодий етишмовчиликлар туфайли Морганлар оиласи ижара уйларга тез-тез кўчиб ўтишарди. Улар Гринвуд, Гэри ва Чикаго штатларида яшашига тўғри келди.

Морган Фримен биринчи марта 8 ёшида Чикагода ўзи таълим олаётган мактаб сахнасида роль ўйнади. Бу илк тажриба унга келажакдаги касбини танлашида ёрдам берди. Миссисипидаги "Greenwood high" мактабига ўқишга борди. 12 ёшидан бошлаб радио шоуда иштирок эта бошлади. 1955 йилда мактабни битириб харбий хизматга кетди. Хаво кучларидаги беш йиллик хизмат унинг характерида таъсир қилди. Харбий хизматдан сўнг у Лос Анжелесга йўл олди ва актёрлик курсларида ўқиди. Театрда ижро этган дастлабки роллари омад келтирмаган бўлса-да, режиссёрлар эътиборига тушишида ёрдам берди.

1960 йилларнинг бошларида Лос-Анжелесга кўчиб ўтди ва Лос-Анжелес жамоатчилиги коллежидида котиб бўлиб ишлади. Бундан ташқари, Нью-Йоркда "World's Fair" ва "Opera Ring" мусикий гуруҳларида рақос бўлиб ишлади. 1968 йилда "Hallo, Dolly" мусикий асари сахналаштирилди, ундаги барча ролларни қора танли актёрлар ижро эттишганди.

Актёрга машхурлик 70 йилда келди, ўша йили "Электрическая компания" сериалида ўйнаган роли унинг актёр сифатида танилишига сабаб бўлди. Бироқ шундан сўнг режиссёрлар ёш актёрни тахминан тўққиз йил давомида унутти. Ёш актёр уларни қизиқтирмади.

"БРУБЕЙКЕР" (BRUBAKER) ФИЛЬМИДА

43 ёшида уни ўрта ёшлардаги ақлли эркак (Уолтер) ролини ижро этган "Брубейкер" фильмига таклиф қилинади. Бу образ томошабинларга ёқиб қолади ва актёр келажакда шу амплуадаги ролларни ижро этишда давом этади.

1980-1986 йилларда актёр иштирокида тўртта фильм – "Мери" ("Marie" Чарльз Трауфберг), "Олдин ва ҳозир" ("That Was Then... This Is Now" Чарли Вудс), "Ўқитувчилар" (Teachers, "Эл Льюис), "Дам олиш жойи" (Resting Place, Лютер Джонсон) суратга олинди. 1987 йилда Морган "Уличный парень" (Street Smart, Фаст Блэк) фильмида Фаст Блэк роланда экранга чиқди. Танқидчилар унинг ишини кашфиёт дея баҳолашди. Ушбу роли учун актёр бир вақтинг ўзида иккита мукофот "Олтин глобус" ва "Оскар"га номзод қилиб кўрсатилди аммо уларга эриша олмади.

1989 йилда "Шофёр мисс Дэйзи" (Driving Miss Daisy Хоук Колберн) фильми учун "Олтин Глобус" мукофоти сазовор бўлди. Ўша даврдан бошлаб Морган кўпинча машхур режиссёр-

ларнинг кинокартиналарида номзод бўла бошлади. У иштирок этган "Непрощенный" ("Unforgiven", Нэд Логан) фильми "Оскар" мукофотига лойиқ кўрилди.

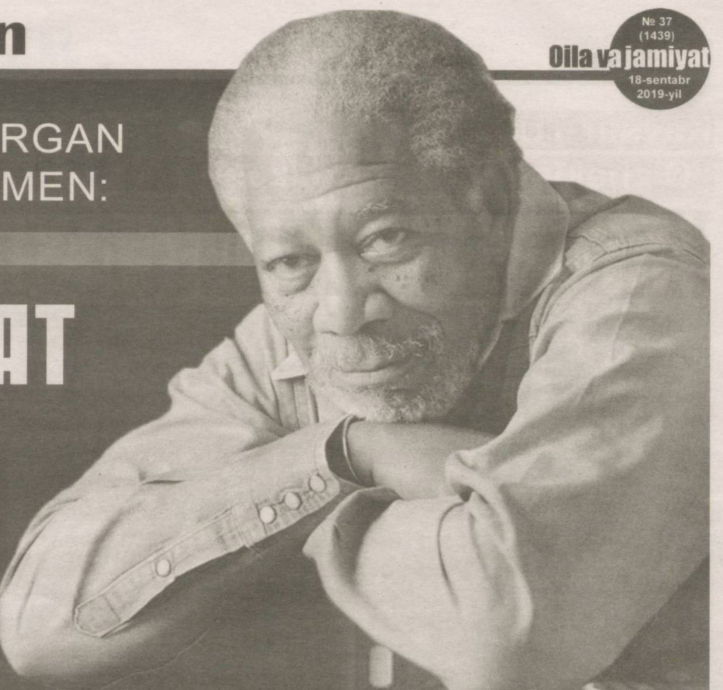
MORGAN FRIMEN: "BIR SOAT VAQTIMNI SPORTGA BAG'ISHLAYMAN"

1989 йилда "Шофёр мисс Дэйзи" (Driving Miss Daisy Хоук Колберн) фильми учун "Олтин Глобус" мукофоти сазовор бўлди. Ўша даврдан бошлаб Морган кўпинча машхур режиссёрларнинг кинокартиналарида номзод бўла бошлади.

1994 йилда Морган Фримен учинчи марта "Оскар" мукофотига номзод қилиб кўрсатилади. "Побег из Шоушенка" ("The Shawshank Redemption" Эллис Бойд «Рэд» Рэддинг) фильми учун, аммо бу сафар ҳам мукофот уни четлаб ўтди. Узоқ кутилган статуеткани у орадан ўн йил ўтиб (2005 йилда "Оскар" мукофоти кўлга киритган), Клинтон Иствуд билан ҳамкорликда ишлаган "Малишка на миллион" (Million Dollar Bab, Эдди) фильмидаги роли учун олди.

Худди шу даврда Морган Фримен "Брюс Всемогущий" (Bruce Almighty, Бог) комедиясида роль ижро этди. Фильмда асосий ролни комик актёр Джим Керри ижро этган бўлса-да, Морган Фриманга Худо роли топширилган эди. Фильм сюжетига кўра Худо одамларнинг доимий даъвосидан чарчаган ва инсониятга бундай ғайритабиий кучларни бошқариш қанчалар қийин эканлигини исботлаш учун ўз кучини Брюсга топширади. Актёрнинг ижодий биографиясидан 70 дан ортиқ фильмлар ўрин олган. Унинг иштирокидаги кўплаб фильмлар ҳақиқий хитга айланган. Шу билан бирга актёр экранда мустақил равишда пайдо бўлиб, экран-орти матнларини ўқиш ва дубляждаги иштироки билан ҳам машхур.

Кейинги йили эса Морган Фримен ва Джек Никелсон "Пока не сыграл в ящик" (The Bucket List, Картер Чемберс) комедиясида роль ўйнашди. Фильм ўлимнинг дахшатли мавзуси бўйича ишланган комедия эди.

Ҳикояга кўра қаҳрамонлар касаллик туфайли тез орада ўлишларини билиб қолишади ва ўлишдан олдин амалга оширишни истаган ишларининг рўйхатини тузишади. Рўйхатга парашютда сакраш ва Гавайи оролларида сайр қилиш каби ақлдан оздирувчи ва ёқимли таассуротлар ҳам киради. Бу эса фильм қаҳрамонларига ҳаётдан завқ олиш имконини беради.

Журналистларнинг "Фильмларингизда қаҳрамонлар сув машқларини ва спорт машқларини бажарадиган саҳналар бор. Айтинг-чи, қандай қилиб бунга урдалайсиз?" деган саволларига Морган Фримен: Менинг уйимда жуда яхши гимнастика зали бор ва мен ўша ерда спорт билан шуғулланаман. Жамоат жойида, умумий залда спорт билан шуғулланмайман, чунки у ерда ҳамма сизни безовта қилади. Ҳафтасига тўрт мартаба бир соатдан ортиқ вақтининг спорт билан шуғулланишга ажратаман. Инсон танасининг афзалликларидан бири бу – мушак хотирасидир. Агар сиз узоқ вақт давомида бирор машқ билан шуғуллансангиз, ажайиб мушак хотираси ишлаб чиқарилади", дея жавоб беради.

ШАХСИЙ ҲАЁТИ

Актёр ўзининг шахсий ҳаёти ҳақида гапирмайди. Бу каби маълумотларни ОАВда чоп этиш ҳаётининг бир қисмини олиб кўяди, деб ҳисоблайди. 2008 йилнинг 4 августида Миссисипи штатида автоҳалокатга учрайди. Актёрнинг қўли иккита жойидан синади ва катта операцияни бошдан кечиради.

ФАРЗАНДЛАРИ БИЛАН МУНОСАБАТИ

Морган Фримен тўрт марта уйланган, аммо барча никоҳлари бузилган. Актёрнинг 4 та фарзанди бор.

Ўғли Альфонсо Фримен (1959 йилда туғилган) Ўғли Сайфулай Фримен (1960 йилда туғилган)

Қизи Дина Фримен (Джанетт Эдэйр Брэдшоунинг олдинги турмушидан

туғилган, Морган Фримен унга ўз фамилиясини берган)

Қизи Моргана Фримен (1971 йилда туғилган). Актёр ўз фарзандлари билан яхши муносабатда.

2016 йилда актёр Морган Фримен National Geographic Channel канали билан биргаликда суратга олинган "Xudo haqidagi hikoyalalar" хужжатли фильмида иштирок этди. 2017 йилнинг 7 апрелида Морган Фримен асосий ролни ўйнаган "Ўйти красиво" (Going in Style, Вилли) фильмининг премьераси бўлиб ўтди. Айни пайтда ҳам актёр қизин ижод билан машғул. Голливуднинг энг машхур актёрларидан бири Морган Фримен дубляж актёри ва кинорежиссёр сифатида ҳам танилган. "Оскар" мукофоти совриндори, шунингдек, унинг шахсий тўпламидан кўплаб нуфузли мукофотлар, қимматбаҳо ҳайкалчалар ўрин олган.

Рус тилидан **Мадина АЛЛАБЕРГАНОВА** таржимаси.

Bizga kattalar o'rnak... (MI?)

yoхud bolalarning bizlarga murojaati

бизга уришиш, кўпол муомала билан интизомга чақириш, катталарнинг ўзлари амал қилмайдиган тартибни талаб қилиши умуман ёқмайди. Ота-оналар, устозлар, катталарнинг ҳаммаси биз билан дўстона муносабатда бўлса, бу даврдан ҳеч қандай муаммосиз ўтиб оламиз.

МЕХРНИ БЕГОНАЛАРДАН ИЗЛАЙМИЗ

Ҳурматли катталар! Балоғат ёшимиздаги даврда сиздан етарлича эътибор топмасак, меҳрни ўзгалардан, бегоналардан излай бошлаймиз. Бу эса турли

Азиз ота-оналар! Биз ҳамиша сизни яхши кўрамыз, қадрлаймиз. Бизни ҳеч қайси синфдошимиздан, дўстимиздан кам қилмаслик учун тиним билмай ҳаракат қиласиз. Гоҳи бизни ширин уйқуга кетқизиб, ўзингиз тунлари билан тер тўкиб, меҳнат қиласиз. Яхши кийинтиришга, еб-ичиришга бор эътиборингизни қаратасиз. Лекин, биз учун биринчи навбатда замонавий кийимлар ёки ширин овқатлар эмас, балки сизнинг меҳрингиз, борлигингизнинг ўзи муҳим.

СИЗДАН ХАФА БЎЛМАЙМИЗ-У...

Оталар! Сиз ўғил-қизларингиз учун энг обрўли, энг мукаммал инсонсиз. Оиламизни, рўзгорни тебратиш сизнинг қўлингизда. Гарчи, биз "рўзгор" деган тушунчани ҳали тўлалигича англамасакда, оила боши бўлиш қанчалик мураккаб эканлигини биламиз. Аммо, бўш вақт топдингиз дегунча, телевизордан футбол кўришингиз, ишдан келишингиз билан дам олиш учун ётоқхонага кириб кетишингиз қалбимизни ранжитади. Ахир наҳотки, бир телевизорчалик қадримиз бўлмаса деб ўйлаймиз-у, аммо сиздан хафа бўлмаймиз. Сабаби, ота-онасиздан хафа бўлиш фақатгина ақлсиз фарзандларнинг иши эканлигини биламиз.

Оталар! Шубҳасиз дунёдаги энг меҳрибонимиз ўзингиз ҳисобланасиз. Ҳаёт мактабининг меҳр-муҳаббат, яхши кўриш, ардоқлаш, асраш, авайлаш, фарзандни севиш сингари "фанларидан" сизга тенг келадиган "профессорлар" йўқ. Муқаддас пойингиз олдида ҳамиша таъзимдамиз. Сиз агарда телефонда соатлаб суҳбат қуришга, қариндош, кўшилар билан бирга бўлишга сарфлаган вақтингизни биз учун ажратиб, бирга китоб ўқисангиз эди, энг юқори натижаларга сўзсиз эришар эдик.

Мени бир ўй ҳамиша қийнайдди. Баъзи тенгдошларимнинг ота-оналарини ўзлари китоб ўқимай фарзандидан ўқишни, ўқимишли бўлишни талаб қилади. Бу эса ўрناق бўлиш тугул, тўғри йўл кўрсатишининг ҳам хато услубидир. Балоғат ёшидаги фарзандларга, яъни

вақтида берилган тарбия энг самарали, ўз вақтида қилинган насиҳат энг маъноли, ўз вақтида билдирилган ишонч энг мукаммал, ўз вақтида қилинган қарор эса энг тўғри бўлиб чиқади. Шунинг билан биргаликда ота-оналаримиз оилада бизнинг ҳам ўрнимиз бор эканлигини унутиб қўйишмаса мақсадга мувофиқ бўлади. Айниқса, мавзу биз ҳақимизда кетса-ю, бизнинг хабаримиз бўлмаса, ўзимизни оилада кераксиз буюмдек ҳис қиламиз. Бундай вазият бўлса, албатта, эътиборни ташқи муҳитдан излаймиз. Усмирлик даврида бизда жаззаклик, кўпроқ ёлғиз қолишга мойиллик, иззат-талаблик, кўпол муомала, сал нарсга

“
“
Аммо, бўш вақт топдингиз дегунча, телевизордан футбол кўришингиз, ишдан келишингиз билан дам олиш учун ётоқхонага кириб кетишингиз қалбимизни ранжитади. Ахир наҳотки, бир телевизорчалик қадримиз бўлмаса деб ўйлаймиз-у, аммо сиздан хафа бўлмаймиз. Сабаби, ота-онасиздан хафа бўлиш фақатгина ақлсиз фарзандларнинг иши эканлигини биламиз.

ҳам тез жаҳл чиқиши каби салбий ҳолатлар кузатилиши мумкин. Мана шундай вазиятда ўзимизни ёлғиз қолишни хоҳлаётгандек тutasак ҳам, аслида жуда эътиборга муҳтож бўлиб қоламиз. Ўзимизнинг иллатларимиз бор эканлигини ҳис этамиз-у, аммо уларни қандай бартараф қилишни биламаймиз. Бу даврда эса, эътибор марказида биз бўлиб, отамиз ёки онамиз сирдошимизга айланса, устозларимиз хушмуомалалик билан дилимизда нима-лар кечаётганини тушуниша иллатларга қарши ўзимиз курашиб, энгиб чиқадиган даражада кучга эришамиз.

ПАРТАДАГИ ДОҒ

КЕТАДИ, АММО...

Дунёдаги барча инсон эътиборни, эътирофни яхши кўради. Бу яхши кўриш эса ўқувчилик даврида кучлироқ даражада бўлади. Устозларимиз синфда дарс ўтиш мубайнида ҳаммани

тенг кўриши, энг асосий эътиборни тенг тақсимламоғи керак. Аълочилар олдинда ўтириб мавзунинг тингласин, иккичилар орқа тарафда дарсга ҳалақит беришмаса бўлгани, қабилида дарс ўтилса, бундай номига таълим бериладиган мактаблар мамлакатга, дарс жараёнлари эса таълим соҳасига доғ туширади. Бундай доғлар эса қачонки, ўқитувчи ва ўқувчи ўртасидаги муносабатлар намунали даражага етсагина "тозаланиши" мумкин.

Афсуски, бугунги кунда ўқувчи-ёшлар

ўртасида жиноятчилик, ўз жонига қасд қилиш, эрта ҳомиладор бўлиш, безорилик каби ЎЗБЕКИСТОН ЎҚУВЧИЛАРИГА ярашмайдиган ҳолатлар учраб турибди. Бу каби иллатларнинг ҳаммаси оиладаги, маҳалла, кўча-кўйдаги, мактабдаги эътиборсизликларнинг маҳсули ҳисобланади. Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими, шоир Эшқобил Шукур айтгандек: "Бугун бобомолар ҳам ўзгариб кетди". Бир болага етти маҳалланинг ота-она эканлиги эса "мақолдаги чўпчакка" ўхшаб қолди. Баъзида катталар ўз насиҳатларини наҳотки биздан қизганишса, деб ўйлаб қоламан. Ахир, кўчадаги қўшни ҳоллар тенгдошларимизни ғийбат қилиш ўрнига бизга хатоимизни айтиб, тўғри йўл кўрсатишса бўлмайди? Фан ўқитувчилари юқоридан текшириш келадиган кундан икки кун олдин тайёргарликни бошлаб, сценарий ёдлагунча, текширувчилар ташриф буюришида эса, видео ва мультимедиа орқали дарс ўтгунча ҳар доим ўз фанларини ана шундай ташкил этишса бўлмайди? Ота-оналар йиғилишида меҳрибонларимиз биз учун, бизнинг таълим, тарбиямиз учун ишларидан бир соатга бўлса ҳам жавоб олиб иштирок этишса бўлмайди? Маҳалла раисларимиз баённомаларига илова тарзида расм ҳавола этиш вақтидагина керак бўлган келмасдан, икки ҳафтада бир мартаба тарбиявий соат дарсларини ўзлари ўтишса бўлмайди? Тўғри, юқоридagi саволлар ҳамма мактаблар, ҳамма ўқувчилар, ҳамма катталар учун ҳам тегишли эмас. Аммо юртимиз бўйлаб шу саволларга тегишли бирор бир мактаб, маҳалла бўлса, шубҳасиз у келажақдаги ривожланиш йўлига тўғонок бўлиши турган гап. Мана шу эзгуликка тўғоноклик ҳам ўқувчилар жиноятига замин ҳозирлаётган иллатлар манбаидир. Тўғри, гуруҳ курмаксиз бўлмайди. Бу ҳақда эса, "Кўзгу" номли шеъримда қуйидаги тўртликни ёзган бўлсам.

**Тўғри, гуруҳ курмаксиз бўлмас,
Юрак тўғонок тоширади-ку.
Лекин, ўзбек ўша курмади-ку,
Тозалаб, ош пиширади-ку.**

КУРМАКЛАРНИ ТОЗАЛАСА БЎЛАДИ

Агар курмакларимизни тозаласангиз бўлсак, фақат ва фақат бирлашишимиз керак. Шу ўринда, айбонгиз ҳаммасини катталарга юклаш хато. Масаланинг яна бир тарафи, биз билан боғлиқ. Ўқувчиларда ҳам анчагина тўғирлини керак бўлган хатолар мавжуд. Лекин, шунинг унутмаслик керакки, ҳар бир ўқувчи-ёш бамисоли оппоқ қоғоз кабидир. Қалам эса, катталарнинг қўлида. Бугун ота-онамиз, устозларимиз шу қоғозга нима ёзишса, эртага ана шу ёзганларини ўқишади.

Азиз катталар! Сиз бизнинг қалб қозимизга фақат яхши сўзларни ёзинг. Кўнгул боғимизга эзулик уруғларини қаданг. Ва ана шу қаданг вақтида ўзингиз ҳам эзгу ишларни қилишни унутиб қўйманг. Тўғри йўл кўрсатяписизми, аввал ўзингиз ана шу йўлдан юриб, охиригача кўрсатиб беринг. Маслаҳат беряписизми, ўзингиз амал қилаядиганларини айтинг. Таълим беряписизми, янгиликча, замонавийликка интилинг. Тарбия беряписизми, ўтмишни унутманг, вақтида ўзингиз ҳам китоб ўқиб туринг. Бизни яхши инсон бўлишимизни хоҳлаяписизми, ўзингиз ўрناق бўлинг. Биз ўқувчи-ёшлар ҳаммангизни яхши кўрамыз.

**Ёрқинжон ХАЙИТБОЕВ,
Сидрабё вилояти Мирзобод туманидаги 15-мактабнинг 11-синф ўқувчиси.**

SINALMAGAN OTNING SIRTIDAN O'TILMAYDI

ЁШЛАРНИНГ ИШИГА АРАЛАШМАНГ!

Биринчи воқеа. (Ижтимоий тармоқда пост тарзида қолдирилган) Синалмаган, яши таниш бўлмаган оилага қиз бериб қўйдик. Бир йилки тинчимиз йўқ. Куёвимиз чиройли, қадди-баста келишган бўлса ҳам қалби жуда хунук экан. Қизимга зулм қилади. Уради. Аввалига қизим беркипти. Уйга келганида, оёқ кўлида кўкарган жойларини кўриб қолсам, она, урволдим, деб алдарди. Кейин ёрилиб йиғлади. Куёв сал нарсага ташланиб, қизимнинг сочларидан тортиб, тепкилаб уриб кетаркан. Овқат биров кечикса, мазаси бўлмай вақтлироқ ётса, кийимларини у хоҳлагандек эмас бошқача тахласа... Ҳаммаси майда-чуйда сабаблар. Юрагим қон бўлди, роса йиғладим. Қайнонасига кўнғирок қилсам, ёшларнинг ишига аралашманг, дейди. Ие, қизимни эртага майиб қилиб қўйса, ким қуяди? Онаман, чидолмадим. Ҳўжайинимга айтдим. "Одамлар нима дейди, кўни-қўшни олдида нима деган одам бўламиз, қизинг қайтиб келса", — деб баттар қилди ҳолимни.

Қизим кўрқоқ бўлиб қолган, сўлиб қолди бир йил ичида, кўзлари жавдираб туради келса. Бир оғиз ширин сўз эшитмаса, камига калтак еса аёвсиз, қизимни шунинг учун 20 йил асраб-авайлаганмидим?

Қўли ширин, хизматни чаққон қилади, сепини ўзим қилдим камикўстини тўлдириб. Ҳалигача уйимга келса, кўлига тоғорада овқат, олтига пати, ширинлик қўшиб жўнатаман уйига. Лекин боламни уришларига чидолмаяпман. Ёниб кетяпман. Куёв билан ўзим гаплашадим, лекин қизим, бориб айтсангиз кейин мени баттар хўрлайди, деб кўнмаяпти.

Нима қилсам бўлади? Болам шунақа хўрланиб яшайверадими?..

Шўрлик онанинг қалб оғриғи билан битилган бу сўзларнинг бирортасини ўчириб ёки унга қўшмадим. Қани энди шу аламли жумлалардаги дард тахрир қилинганда битта-битта камайса-ю, дил оғриғи чекинса, минг афсус...

"ҚИЗИНГИЗ ИЧОҒРИҒИДАН ОЛАМДАН ЎТДИ!"...

Иккинчи воқеа. Яқинда "Марказий студия" дастуридаги лавҳада нанманганлик ота-она қизидан қолган 35 кунлик гўдакни бағрига боғганича ёш умри хазон бўлган фарзанднинг доғи, аянчи тақдир тафсилотлари ҳақида гапириб берди.

Қўзи ёрганига ҳали қирқ кун ҳам тўлмаган келинни ўғли шафқатсизларча калтаклаётган вақтда уйда бўлган қайнона гўёки "оппоқ", қизинг ота-онасига "Қизинг уч кун ичоғриғи бўлиб, ўлиб қолди", дея хабар берибди. Касални беркитсанг иситмаси ошқор қилади деганларидек, суд-экспертиза хулосаси келинчакнинг танасидаги қаттиқ калтак аломатларига рўй рост аниқлик киритган. Унга кўра, бир зўравон кўлида аёлнинг жигари ёрилиб, ўпкасига сув тўлиб, қовурғалари майда-майда бўлиб синганини тасаввур қилишнинг ўзи азоб. Воқеанинг яна бир ачинарли жиғити норасида гўдакнинг тинимсиз йиғиси қўшини келинни ташвишга солиб, унинг остона ҳатлашига туртки бўлса-ю, шунга қадар бувиликка қанчалик муносиб билмадим, ёш умри увол келинчакнинг қайнонасида "Бола нега безовта бўляпти?" деган хавотир уйғонмаса... Уйда, шу ҳовлидалигда зўравон ўғли ароққа бўкиб бир муштипар аёлни жони узилгунча калтакласа-да: "Қўй, ўғлим,

Куёв сал нарсага ташланиб, қизимнинг сочларидан тортиб, тепкилаб уриб кетаркан. Овқат биров кечикса, мазаси бўлмай вақтлироқ ётса, кийимларини у хоҳлагандек эмас бошқача тахласа... Ҳаммаси майда-чуйда сабаблар. Юрагим қон бўлди, роса йиғладим. Қайнонасига кўнғирок қилсам, ёшларнинг ишига аралашманг, дейди. Ие, қизимни эртага майиб қилиб қўйса, ким қуяди?

бу ҳам бировнинг азиз фарзанди", деган бир ун чиқмаса...

Бағридарё оналаримиз набираларини суюб: "Данагидан мағизи ширин" дея эркалайди. Кези келса, йиғлаб инжиқлик қилган набирасини келинига ҳам ишонмай бутун вужуди меҳрга айланиб овутади. Орамизда мана шундай меҳрибонлар туфайли қалбимиз қувончга тўлса, юқоридаги сингари бағритошларнинг "совуқ қилмиш"ларидан ёқа ушлаймиз. Энг ёмони бундай вазиятларда гўдаклар етим, ёш гулдек бир умрнинг хазон бўлиши...

ЁШ ЖОНИНИ УВОЛ ҚИЛМАНГ

Учинчи воқеа. Ёшлигида сочлари этагига туташ кўхликка қиз бўлган бир аёлни танимман. Тақдир йўлларини синов деймиз. Бу аёлнинг пешонасига тайинсиз, ароққа муккасидан кетган эр билан ҳаёт қилиш ёзилган экан, нилож. У ота-онаси, ака-укаси ва бошқа яқинларини атрофдагилар "Фалончининг қизи, синглиси ё опаси қайтиб келибди", деган таъна билан кўлини бизгиз қилиб кўрсатмаслиги учун барчасига чидади. Аммо тутуруқсиз эрнинг калтаклари "бесамар" кетмади. Уч фарзанднинг иккитаси ақли ноқис бўлиб туилди. Вақт ўтиши билан аёлнинг ўзи

ҳам руҳий хаста бўлиб қолди. Зўравон эр ҳам "обод" эмас, у ҳам бир хонанин ҳақ қоровулига айланди. Балки у хатоларини англагани кўйи шу аҳволга тушгандир. Энг ачинарлиси, яқинда оиланинг биргина соғлом боқувчиси бўлган ўғил ҳам оғир хасталик сабаб оламдан ўтди. Шифокорлар ёш кетган йигитнинг дарди болалигидаги оддий шамоллаб эътиборсизлик туфайли авж олиб келганлигини айтганига нима дейсиз?

Бу оиланинг кечмишлари ҳар бири инсонни қайғули уйлар уммонига гарк қилади. Умри бесамар кетган эркак аёли билан фарзандларини қаҳр эмас меҳр тўла ошёнда улғайтирганда, бундай совуқ оқибатлар қалбни ўртамасмиди.

Ижтимоий тармоқда юқоридаги ноилоҳликда қолган онаизорнинг: "Қизингизни бунчалик хўрлашларига йўл қўйманг, ҳали фарзанди йўқ экан, акротиб олинг", дея маслаҳат берганлар бир тоифа, "Ўз тақдирини кўрдим, ёш жонини увол қилманг", дегувчилар бир тоифа, "Мен вақтида бундай ҳаётдан воз кечдим. Ҳозир фарзандларим кўнглим, кўзим қувончи", дейди яна бир гуруҳ. Энг қизиги, ҳеч ким қизинг отаси сингари: "Қизим бу зўғумларга чидаб яшайверсин, қайтиб келса ким деган одам бўламан", демаган. Аёл оиласи, турмуш ўртоғи, фарзандлари ва яқинларига фидойи бўлиши керак. Аммо зўравонликлар, тазийқлар остида эмас.

Қайнона-келин муомала-муросаси тоабад тузгайдиган мавзу. Кейинги вақтда бу мавзунинг "рангбаранг"лигини зўравон эрлар мавзуси тўлдиряпти. Аслида йўл бошида турган ёшларни муросага келтириш, уларни оила аталмиш ошённи мустаҳкам қўронга айлантиришда ҳамжиҳатликка чақириш онанинг, қайнонанинг энг биринчи галдаги вазифаси эмасми? Нега бизда кўпинча тузанинг ота-онасида: "Турмушнинг мушти бўлади, чида бола. Юк кўтарган юзага чиқади", дея жигар пораси ҳаётини изга солишга ҳаракат қилади. Иккинчи томон-чи? Йўқ, эр зўравон, "ўт ёқувчи" қайнона томошабин, алқисса "оппоқ", сўзини ўтказолмаган қайнона эса кўзи кўр, қулоғи кар.

Оиладаги зўравонлик оқибатини онасиз қолган норасида гўдаклар, ха-

зон бўлган ёш умрлар, руҳий хасталик билан кечган тутуруқсиз ҳаёт билан боғлаганмииз сайин бу қилмишнинг қанчалик оғриқли дард эканлигини ҳис этамиз. Энг ёмони, шундайлар орамизда. Уларнинг хурмача қилиқлари кўз ўнгимизда содир бўляпти. Баъзан бундай ваҳший, тошбағир, беандиша инсонларни ҳам ер кўтариб юрибди-да, дея нафратланамиз. Кимнидир ёқлаб, кимларгадир тарафқашлик қиламиз. Халқимизда: "Синалмаган отнинг сиртидан ўтма", деган мақол бор. Бу кўриб, билиб, танишиб қариндошлик ришталарини боғлаш кераклигини англагача-да, минг афсуски, синалмаган уйга қиз бериб, фарзанднинг ўхшамаган тақдирини учун куйганлар кўп.

Шу ўринда Президентимиз томонидан "Хотин-қизларни тазийқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида"ги қонуннинг имзоланиши кўнглида бир умид, таскин уйғотувчи муҳим қадам бўлганлигини таъкидлаш жоиз. Қолаверса, Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси томонидан реабилитация ва мослаштириш марказлари очилгани ҳам бу борадаги эзгу ишлар қўлами тобора кенгайиб бораётганини билдиради.

Ушбу қонунга кўра, тазийқ ва зўравонликка учраган жабрланувчи содир этилган зўравонлик ёки таҳдид ҳақида тегишли органларга ёхуд судга мурожаат этиш, бепул ҳуқуқий маслаҳат, ижтимоий, психологик, тиббий ва бошқа ёрдам олиш каби ҳуқуқларга эга. Бунда жабрланувчи етказилган моддий ҳамда маънавий зарарни қоплаш тўғрисида ариза билан судга мурожаат этганида давлат божи тўлашдан озод қилинади. Қонунда хотин-қизларни тазийқлар ва зўравонликдан ҳимоя қилишни амалга оширувчи ваколатли органлар кўрсатиб ўтилган.

Хуллас, биз ширин ҳаётимизга соя солаётган иллатлар билан курашишга қаттиқ бел боғладик. Бу ўз навбатида керак эди. Ҳаётни саҳнага қийёспасак, уч тақдир, уч хил кўриниш. Ҳаммасида зўравонлик "тренд"да. Келинг, шу кўринишлар саногини камайтирайлик, бундай дардли мавзуларга барҳам берайлик. Токи оила кўрғони бахт-қувонч, болалар қулгусига тўлсин.

Гулноз ТУРҒУНБОЕВА

